

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä 1: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

-

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

-

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

-

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

-

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

-

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

-

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

-

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

-

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

-

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatatko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

-

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

-

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

-

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt FiComilta lausuntoa tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista. FiCom kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja esittää kunnioittavasti seuraavaa:

FiComin keskeiset viestit

- Tekijänoikeussäätelyssä tulee ottaa tasapainoisella tavalla huomioon eri osapuolten intressit.
- Tekoäly on hallitusohjelmankin mukaisesti mahdollisuus, ei uhka.
- Tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset tulee ratkaista Euroopan unionin tasolla ja kansainvälisillä sopimuksilla.

Tekijänoikeussäätelyssä tulee ottaa huomioon kaikkien osapuolten intressit

Tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteissa näkyy valitettavasti tapa, jolla niitä on valmisteltu. Raportteja lukiessa on olennaista muistaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö ei tekijänoikeusasioiden neuvottelukunnan kokoonpanon takia kutsunut työryhmiinsä lainkaan tekoälyä kehittävien yritysten edustajia, ja digialan edustajiaakin hyvin rajatusti. Tämä on johtanut siihen, että pienryhmien voimasuhteet ovat epätasapainossa ja oikeudenhaltijapuolen näkemykset korostuvat. Valtaosa ehdotuksista ei edusta kaikkien pienryhmissä edustettujen tahojen näkemystä, ja osa ehdotuksista on sekä tekoälyä kehittävien yritysten että koko Suomen digikehityksen kannalta jopa täysin vastakkaisia.

Eduskunnan talousvaliokunta on pitänyt tärkeänä, että tekijänoikeussäätelyssä otetaan tasapainoisella tavalla huomioon eri osapuolten intressit (TaVL 43/2022 vp). Suomessa on vasta uudistettu tekijänoikeuslakia toimeenpanemalla direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla eli ns. DSM-direktiivi. Tässä yhteydessä tekijänoikeuslakiin on tehty lukuisia tekijöiden asemaa parantavia muutoksia.

Liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunnon (LiVL 41/2022 vp) mukaan hallituksen esityksessä HE 43/2022 vp tehtiin konsulttivetoinen valmistelu jälkeen useita merkittäviä muutoksia aiempaan hallituksen esityksen luonnokseen, jota oli valmisteltu avoimemmin ja virkamiestyönä. Muutokset pääosin heikensivät sananvapauden, tutkimuksen vapauden ja opetuksen vapauden sekä käyttäjien oikeuksien ja teknologiateollisuuden asemaa. Valiokunnan lausunnon mukaan muutokset paransivat useilta osin tekijänoikeusjärjestöjen asemaa, mutta saattoivat jopa heikentää tekijöiden asemaa.

Eduskunta on lausumassaan EV 312/2022 vp edellyttänyt, että valtioneuvosto arvioi tekijänoikeuslain toimivuutta ja vaikutuksia eri tahojen ja toimijoiden näkökulmista. Arvioinnissa tulee eduskunnan mukaan ottaa huomioon perusoikeusvaikutusten punninta suhteessa sääntelyn tulkinta- ja soveltamiskäytäntöihin sekä erityisesti alkuperäisen ja edelleenlähettämisen määrittelytarpeet. Lisäksi eduskunta on edellyttänyt, että valtioneuvosto arvioi tekijänoikeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen tarpeen tekijänoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyden sekä lainsäädännön selkeyden ja ymmärrettävyyden vahvistamiseksi ja ottaa tässä huomioon kansallisen liikkumavaran.

Tekoäly on mahdollisuus, ei uhka

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan Suomi on teknologinen edelläkävijä, joka hyödyntää digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet täysimääräisesti, ihmiset mukana pitäen (hallitusohjelman s. 6). Investoinnit digiteknologiaan sekä teknologian tehokas soveltaminen ovat yritysten kilpailukyvyn ja kasvun keskiössä. Uusien teknologioiden, kuten kvanttilaskennan, robotiikan ja tekoälyratkaisujen, tehokas hyödyntäminen sekä automaatioasteen nosto luovat uutta liiketoimintaa, tukevat yritysten kilpailukykyä ja helpottavat osaltaan työvoimapulaa (hallitusohjelman s. 97).

Hallitusohjelmassa on tavoitteena varmistaa teknologianeutraali ja laajasti automatisaation sekä uusien teknologioiden, kuten tekoälyn, vastuullisen hyödyntämisen mahdollistava lainsäädäntö (hallitusohjelman s. 101). EU:n tulisi hallitusohjelman mukaan ottaa vahvempi rooli kyberturvallisuudessa olemassa olevien toimivaltuuksien rajoissa sekä tarjota suotuisa toimintaympäristö tekoälyn kehittämiselle ja käyttöönotolle (hallitusohjelman s. 172).

Suomessa tulisiikin muistaa mm. edellä mainitut hallitusohjelman kirjaukset ja laajasti myös tekoälyn tuomat hyödyt kansalaisille, elinkeinoelämällä ja yhteiskunnalle. Suomesta tulee luoda suotuisa

toimintaympäristö tekoälyn kehittämiselle ja käyttöönotolle. Tällöin tekoälyn ja uusien innovaatioiden tuomat hyödyt saadaan kansalaisille ja koko yhteiskunnalle käyttöön.

On huolestuttavaa, jos kansallinen lisäsääntely tai muuta EU-aluetta tiukemmat vaatimukset tai tulkinnat heikentävät maamme kilpailukykyä ja hidastavat tai jopa pysäyttävät tekoälyyn liittyvien innovaatioiden kehityksen Suomessa. Tekoäly on riippuvainen toimivista tekstin- ja datanlouhintapoikkeuksista, koska tekoälysovellusten vastuullinen kehittäminen edellyttää pääsyä monipuoliseen ja korkealaatuiseen koulutusdataan - ei vain generatiivisen tekoälyn vaan kaikkien tekoälysovellusten, esim. terveyden, tieteen, tutkimuksen ja ympäristön alalla. Tällä torjutaan myös tekoälyn puolueellisuutta ja syrjintää.

Loppuraportteja lukiessa tulisi myös huomioida, että monet tekoälytyökalut, joita on kehitetty yhteistyössä luovan alan työntekijöiden kanssa, tukevat ja tehostavat luovaa prosessia, tarjoavat ihmisille uusia tapoja ilmaista itseään ja tekevät kulttuurin luomisesta saavutettavampaa. Tekoälyn hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tasapainoista tekijänoikeusjärjestelmää, jossa otetaan huomioon sekä oikeudenhaltijoiden edut että tarve kehittää innovaatioita, jolloin voidaan luoda sellaisia kaupallisia markkinoita, joille on kysyntää.

Kun tekoälyn kehittämiseen liittyviä kysymyksiä pohditaan, on tärkeää tunnistaa ja ymmärtää mahdollisten tekoälysovellusten laajuus. Monilla aloilla – mukaan lukien terveydenhuolto, media ja viihde, sähköinen kaupankäynti, logistiikka, pankkitoiminta, rahoitus ja IT – tekoäly on jo käytössä, ja tekoälypohjaisia ratkaisuja ollaan integroimassa tuotteisiin ja palveluihin.

Tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset tulee ratkaista EU:n tasolla

Valtioneuvoston kulttuuripoliittisen selonteon mukaan tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset ja luovan työn tekijöiden suojaaminen tulee ratkaista Euroopan unionin tasolla ja kansainvälisillä sopimuksilla. Euroopan unionin omat lainsäädäntöratkaisut lisäävät unionin strategista autonomiaa myös tekoälyn kehityksessä ja vahvistavat taloutta ja turvallisuutta (selonteon s. 56).

Lisäksi kulttuuripoliittisen selonteon mukaan digitaalisuuteen ja tekoälyyn liittyvien tekijänoikeuskysymysten ratkaisuille, samoin kuin muille tekijänoikeuslain kehittämistoimille, on olemassa vahva kansainvälinen konventioihin ja EU:n lainsäädäntöön pohjautuva viitekehys. Valtioiden rajat ylittävät sähköiset jakelujärjestelmät ja EU:n sisämarkkinat edellyttävät kansainvälisesti yhteensopivia lainsäädäntöratkaisuja myös tulevaisuudessa (selonteon s. 57).

Tältä osin onkin ristiriitaista, että ministeriö on lähestynyt tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraportteja vastoin itse valmistelevansa kulttuuripoliittista selontekoa ja valtioneuvoston kantaa. Suomen ei tule sooloilla tässä asiassa.

Euroopan unionin tekoälyasetus tuli voimaan 1.8.2024, ja sen soveltaminen on käynnistymässä jäsenmaissa. Tekoälyasetuksella luodaan yhtenäiset säännökset tekoälyjärjestelmien kehittämiseksi, markkinoille saattamiselle, käyttöönotolle ja käytölle unionissa. Asetuksen johdantokappaleen 1 mukaisesti asetuksella varmistetaan tekoälyyn perustuvien tavaroiden ja palvelujen vapaa liikkuvuus rajojen yli, mikä estää jäsenvaltioita asettamasta tekoälyjärjestelmien kehittämistä, markkinoille saattamista ja käyttöä koskevia rajoituksia, ellei sitä nimenomaisesti sallita tekoälyasetuksessa.

Tekijänoikeuskehysten tulee olla tasapainossa, jotta tekoälyn vastuullinen kehitys voi kukoistaa EU:ssa. DSM-direktiivissä säännelty tekijänoikeuden rajoitus tekstin- ja tiedonlouhinnasta mahdollistaa tietyissä tilanteissa myös tekoälyn kouluttamisen (text and data mining, TDM), ja direktiivi antaa tekijöille myös mahdollisuuden kieltäytyä TDM-poikkeuksesta. Tekoälyasetus vahvisti tämän lähestymistavan ja toi uusia sääntöjä läpinäkyvyydestä. Tasapainoiset tekijänoikeuskehykset ovat kriittisiä tekoälyinnovaatioille, eikä niitä tulisi muuttaa kevyesti.

Metsola Asko
FiCom ry